

بازی درمانی و مشاوره کودک

تألیف:

دکتر مریم دیبا واجاری

با همکاری:

مهران قاندى

انتشارات آوای نور

تهران-۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه	: دیبا واجاری، مریم، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: بازی درمانی و مشاوره کودک/ تالیف مریم دیبا واجاری، با همکاری مهران قائدی.
مشخصات نشر	: تهران : آوای نور، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۸ص: مصور(رنگی)، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۷۷-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۶۵]-۱۶۸.
موضوع	: بازی درمانی/ کودکان - مشاوره/ مشاوره
شناسه افزوده	: قائدی، مهران، ۱۳۷۸ -
رده بندی کنگره	: RJ۵۰۵۰۵۳۹۴ ۱۳۹۴ ب۲د۹ /
رده بندی دیویی	: ۹۲۸۹۱۶۵۳/۶۱۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۵۸۳۶۶

بازی درمانی و مشاوره کودک

تالیف: دکتر مریم دیبا واجاری

با همکاری: مهران قائدی

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ دوم ۱۳۹۶

تیراژ: ۳۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۷۷-۱

تهران: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۳۰۰۰ تومان

تقديم به

كودكان

سرزمينم

ايران

فهرست مطالب

مقدمه به قلم دکتر یحیی قائدی ۹

بخش اول

فصل اول: بازی و مشاوره کودکان ۱۵

تعریف بازی ۱۵

بازی و رشد کودکان ۱۷

اهمیت بازی ۱۹

مشاور کودک ۲۰

اهداف مشاوره با کودکان ۲۲

- هدف‌های بنیادی ۲۲

- هدف‌های والدین ۲۳

- هدف‌های مشاور ۲۳

- هدف‌های کودک ۲۳

ارتباط بین مشاور و کودک ۲۴

مشاوره با کودکان ۲۶

فصل دوم: بازی درمانی ۲۹

مقدمه ۲۹

بازی درمانی ۲۹

بازی به عنوان درمان ۳۲

تاریخچه بازی درمانی ۳۵

خلاصه‌ای از تاریخچه بازی درمانی ۳۸

اهمیت و ضرورت بازی درمانی ۴۰

فواید بازی درمانی ۴۲

اهداف بازی درمانی ۴۳

اصول بازی درمانی ۴۵

ویژگی‌های بازی درمانگر ۴۶

روش‌های بازی درمانی ۵۰

- روش مستقیم ۵۰

- روش غیرمستقیم ۵۱

- روش انتخابی ۵۱

۵۲.....	اتاق بازی درمانی.....
۵۳.....	اسباب بازی‌ها و دیگر تجهیزات اتاق بازی درمانی.....
۵۵.....	فصل سوم: نظریه‌های بازی درمانی.....
۵۵.....	بازی درمانی روانکاوی.....
۵۶.....	بازی درمانی بر اساس رویکرد آدلر.....
۶۱.....	بازی درمانی متمرکز بر کودک.....
۶۳.....	بازی درمانی شناختی-رفتاری.....
۶۴.....	بازی درمانی گشتالتی.....
۶۵.....	بازی درمانی رفتاری.....
۶۶.....	هفت خصوصیت اصلاح رفتار.....

بخش دوم

۶۹.....	فصل چهارم: هنر و بازی درمانی.....
۶۹.....	علم شادی - هنردرمانی.....
۷۱.....	انتظار از هنردرمانی.....
۷۵.....	فصل پنجم: شن بازی.....
۷۵.....	شن بازی.....
۸۱.....	اهمیت وسایل انتخاب شده توسط کودک یا بزرگسال.....
۸۱.....	نمونه‌هایی از شن بازی.....
۸۳.....	چرا شن؟.....
۸۳.....	چرا این همه عروسک؟ چرا شکلک‌های خاصی روی شن نمی‌کشند؟.....
۸۴.....	تفاوت میان زمین شن بازی معمولی و محفظه شن بازی برای درمان در چیست؟.....
۸۵.....	برتری شن بازی نسبت به دیگر انواع بازی درمانی‌ها در چیست؟.....
۸۶.....	بازی درمانی از طریق شن بازی از رزروبیو.....

بخش سوم

۹۱.....	فصل ششم: لالی‌گزینشی و بازی درمانی.....
۹۱.....	کودکان مبتلا به لالی‌گزینشی.....
۹۱.....	تعریف.....
۹۳.....	شیوع لالی‌گزینشی.....
۹۳.....	علت لالی‌گزینشی.....
۹۴.....	لالی‌گزینشی و مشکلات تحصیلی.....
۹۵.....	درمان.....

۹۶	..... برخی از روش‌های درمانی
۹۹	..... فصل هفتم: کودکان مبتلا به اختلال کم توجهی توام با بیش‌فعالی (ADHD)
۱۰۰	..... ویژگی‌های اصلی
۱۰۰	..... کم توجهی
۱۰۱	..... بیش‌فعالی/تکانشوری
۱۰۱	..... (۱) بیش‌فعالی
۱۰۱	..... (۲) تکانشوری
۱۰۲	..... شیوع
۱۰۲	..... آزمون تشخیصی
۱۰۲	..... درمان
۱۰۲	..... انتظار از والدین
۱۰۳	..... انتظار از معلمان
۱۰۴	..... برنامه درمانی با کودکان
۱۰۵	..... فصل هشتم: اجرای بازی درمانی
۱۰۵	..... نحوه پذیرش کودکان و دعوت آنان به اتاق بازی درمانی
۱۰۶	..... تکنیک عینک آفتابی برای شروع جلسه مشاوره
۱۰۷	..... بازی قطره‌های خمیر
۱۰۸	..... آیا می‌تونی فلوت بنوازی؟

بخش چهارم

۱۱۳	..... فصل نهم: بازی‌ها
۱۱۳	..... کارت بازی
۱۱۴	..... بازی سیاهی‌هایت را پاک کن
۱۱۶	..... بازی پروانه‌ها در شکمم
۱۱۹	..... بازی احساسات مرد بیسکوییتی
۱۲۰	..... بازی با تاس
۱۲۱	..... - کودکان طلاق
۱۲۱	..... - کودکان داغ‌دیده
۱۲۱	..... - کودکان کتک‌خورده
۱۲۱	..... - کودکان پرخاشگر
۱۲۲	..... بازی خودتو نباز، برای مدیریت خشم

۱۲۵	.....	عروسک بازی برای کودکان آسیب دیده.....
۱۲۶	.....	استفاده از عروسک در خلق یک مراجع نمادی.....
۱۲۸	.....	بازی پازل زندگی من.....
۱۲۸	.....	بازی کیفی برای بهبود احساس.....
۱۲۹	.....	بازی دیوانگی.....
۱۳۰	.....	بازی وزنه و بادکنک.....
۱۳۲	.....	بازی اشاعه (پخش) اخبار.....
۱۳۳	.....	بازی جاسوسی و حرکات پنهانی.....
۱۳۴	.....	بازی چسباندن دم برای خر.....
۱۳۶	.....	بازی سبکی که من میخوام اونجوری باشم.....
۱۳۷	.....	بازی عروسک‌های کاغذی.....
۱۳۸	.....	بازی جستجوی عوامل از بین برنده آلودگی ها.....
۱۳۹	.....	بازی این CD زندگی منه.....
۱۴۰	.....	بازی کیف احساس بهتر.....
۱۴۱	.....	فصل دهم: بازی درمانی برای کودکانی که مورد غفلت واقع شده اند
۱۴۲	.....	مفهوم اضطراب و بیماری روانی در نظریه آدلر و بازی درمانی.....
۱۴۴	.....	الف- کودکانی که جلب توجه می کنند.....
۱۴۵	.....	ب- کودکانی که ریاست طلب هستند.....
۱۴۵	.....	ج- کودکانی که گوشه گیر هستند.....
۱۴۷	.....	فصل یازدهم: ۱۰ تکنیک موثر بازی درمانی
۱۴۹	.....	بازی کلمات احساسی.....
۱۵۲	.....	بازی صندلی ها.....
۱۵۵	.....	بازی زندگی ات را رنگ آمیزی کن.....
۱۵۶	.....	بازی بلند کردن میله‌های رنگی.....
۱۵۷	.....	بازی بادکنک خشم.....
۱۵۹	.....	بازی زنگ ساعت.....
۱۶۰	.....	بازی پانتومیم.....
۱۶۱	.....	بازی حباب سازی (آموزش تن آرامی).....
۱۶۲	.....	بازی قوطی نگرانی.....
۱۶۳	.....	بازی کلاه مهمانی روی هیولا.....
۱۶۵	.....	منابع

مقدمه به قلم دکتر یحیی قاندى

بازی مفهومی است که معناهای مختلفی را دربر دارد و ما را در مقابل این پرسش قرار می‌دهد که بازی واقعا چیست؟ برای فهم مفهوم بازی می‌توان آن را در مقابل مفاهیم غیر از آن قرار داد. در زبان عامه و روزمره بازی به عنوان امری غیر جدی تلقی می‌شود و حتی گفته می‌شود "بازی درنیاور" و مراد آن است که جدی باش. در اینجا بازی به عنوان امری غیر جدی و غیر ضروری در نظر آورده می‌شود. همچنین وقتی کسی قصد می‌کند آنچه که "باید" نشان دهد، ظاهر نسازد ممکن است به بازی دست بزند، اما امیدوار است که طرف مقابل درکی از آنچه که در پس بازی قرار دارد، به دست آورد. حتی در پس چنین بازی‌هایی نیز اهدافی نهفته است که شاید با اهمیت باشد. شاید افراد به این دلیل به چنین بازی‌هایی می‌پردازند که بازی برای آنان مخاطره کمتری دارد و در عین حال بازیگر می‌تواند به نحوی خود را بیان و ابراز کند. در این معنا حتی بازی‌های عامیانه که خیلی جدی تلقی نمی‌شوند، نیز از نکات قابل توجهی برخوردارند. پس وقتی افراد نمی‌توانند به صورت واقعی و سراسر است تمایلات و افکار خود را نمایان سازند، آن‌ها را در بازی متبلور می‌سازند. در اینجا بازی جنبه روانشناختی پیدا می‌کند. از زاویه دیگری نیز می‌توان به بازی نگریست و این در صورتی است که بازی را به عنوان نوعی سرگرمی بدانیم. چنانکه راسل فیلسوف انگلیسی می‌گوید: یکی از مشکلات اساسی انسان قرن ۲۱، چگونه سرگرم شدن است. چیزی که بشر از آن وحشت دارد این است که چیزی برای سرگرم شدن نداشته باشد. در این معنا بازی در مقابل "کار" قرار می‌گیرد. با این که افراد ساعاتی از روز یا شب را برای معیشت و درآمد کار می‌کنند، به جز وقت خواب و استراحت، هنوز ساعاتی دارند که نمی‌دانند با آن چه کار کنند. در روزگاران قدیم مردم به شب نشینی، ابداع قصه‌ها و بازی‌های شبانه می‌پرداختند و در آن قصه‌ها و بازی‌ها به نحوی، سرخوردگی‌ها و تمایلات خود را منعکس می‌کردند، چیزهایی که در ساعات واقعی کار نمی‌توانستند آن‌ها را بروز دهند. در اینجا هم کار امری واقعی و جدی تلقی می‌شد و بازی امری غیر جدی. ولی جالب است که بخش اعظم فرهنگ و افتخارات بشری از خلال همین قصه‌ها و بازی‌ها قابل تحلیل است. از زمانی که بشر به کمک مطالعه و بررسی و تعمق فلسفی اهمیت بازی را باز شناخت، بازی مورد توجه بیشتری واقع شد و در بسیاری از حرفه‌های بشری مورد استفاده قرار گرفت و توانست در خدمت رشد فردیت فرد، توسعه اجتماعی و حتی

درمان بیماری‌های فردی و اجتماعی قرار گیرد. بشر آموخت که برخی از خصلت‌هایش را می‌تواند به جای میدان مبارزه آسیب‌زا، در میدان‌های بازی به نمایش در آورد و با این روش می‌تواند حس قدرت طلبی، رهبری، اثبات خود و اعتماد به نفس را در خود ارضا نماید.

گرچه پیش از افلاطون نیز بازی و سرگرمی وجود داشت و افراد به آن می‌پرداختند ولی شاید افلاطون اولین کسی بود که به راز تاثیر بازی پی برد و معتقد بود تحت نظر مربی باید به کودکان فضای بازی کردن داد. از این رو بازی به عنوان یکی از شیوه‌های تربیتی به رسمیت شناخته شد. از طریق بازی می‌توان بسیاری از صفاتی که در مجموع فرد تربیت شده را می‌سازند، در کودکان پدید آورد. به شرط آن که، تربیت را مجموعه معلوماتی که فرد در طول دوران مدرسه کسب می‌کند ندانیم. از بازی همچنین می‌توان برای درمان و رفع بسیاری از مشکلات کودکان استفاده کرد. به دلیل تصور آگاهانه یا ناخودآگاه از بازی که امری غیررسمی و غیرجدی است، کودکان در بازی‌ها راحت‌تر خود را نمایان می‌سازند و روابط مطلوب خود را بازسازی می‌کنند و از آن طریق درمانگر می‌تواند تشخیص دهد که کودک در چه زمینه‌ای مشکل دارد. به طور مرسوم ما چیزهایی را آرزو می‌کنیم و در ذهن مان بازسازی می‌کنیم که نداریم. برخی از چیزهایی که نداریم ممکن است منبع مشکلات فردی و اجتماعی ما باشد.

بازی ماهیتا ارتباط نزدیک تری با کودکان دارد تا بزرگسالان. گرچه بازی‌های بزرگسالان نیز مهم است، اما بزرگسالان تلاش زیادی کرده‌اند تا بازی‌های شان را رسمی، جدی و واقعی نشان دهند. ولی کودک و بازی او عدم رسمیتی دارند که مورد پذیرش بزرگسالان است. از همین رو افراد غیربزرگسال آسان‌تر می‌توانند با تلقی غیر رسمی بودن بازی از سوی بزرگسالان، بازی را دنبال کنند. کودکان که چنین امری را به خوبی درک می‌کنند، ترجیح می‌دهند زمان بیشتری از اوقات خود را به بازی اختصاص دهند و خود را از فشارهای رسمی دور نگه دارند. کودک، لذت و معصومیت خود را در بازی متبلور می‌کند و در عین حال مشکلات خود را باز می‌نمایاند.

نظر به اهمیت بازی، بسیاری از مربیان و درمانگران بر آن شدند تا از بازی برای درمان و تربیت استفاده کنند. تصور می‌شود که اگر بازی را بتوان به گفتگو به عنوان خصلت انسان، پیوند داد، آنگاه می‌تواند در خدمت فرآیند درمان و تربیت قرار گیرد. از آنجایی که بخش‌هایی از آن چه در بازی بروز داده می‌شود آگاهانه نیست، گفتگوی

سقراطی می‌تواند به افراد آگاهی دهد و درک آن‌ها را نسبت به آن چه در بازی رخ داده است عمیق‌تر کند.

کتابی که توسط سرکار خانم دکتر دیبا نگاشته شده است، بازی، کودکی و درمان مشاوره‌ای را با هم ترکیب کرده است. جنبه نوآوری این کتاب در درجه اول مربوط به استفاده از روش سقراطی است که هم به درمانگر کمک می‌کند تا از طریق آن مشکلات را تشخیص داده و به درمان آن‌ها کمک کند و نیز به کودکان به عنوان مراجع نیز در پرورش معنا و مفهوم یابی کمک کننده است. این کتاب دارای چهار بخش بوده که مولف در هشت فصل به مفاهیمی از قبیل بازی، اهمیت و اهداف آن، بازی درمانی، تاریخچه، اهمیت و اهداف آن، برخی از نظریه‌های بازی درمانی، هنر درمانی، شن بازی پرداخته است و در ادامه توضیحاتی از بیش‌فعالی_کم‌توجهی و لالی‌گزینشی و شیوه‌های تشخیص و درمان آن‌ها ارائه نموده اند. در فصول نهم، دهم و یازدهم نگارنده بازی‌هایی را معرفی نموده اند که ایده بازی درمانگران مطرح بوده و استفاده از آن‌ها بسیار سودمند تشخیص داده شده است.

این بازی‌ها صرفاً جنبه لذت و تفریح را نداشته بلکه برای تشخیص، درمان و یا آغازی برای گفتگو مورد استفاده قرار می‌گیرند. به علاوه شیوه ارائه بازی‌ها نیز متفاوت و نوآورانه است. لذا این کتاب برای بازی درمانگران، مشاوران کودک و تدریس در دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد برای درس بازی درمانی، بازی و حرکت درمانی و مشاوره کودک کاربرد دارد، با این هدف که کمکی به تمامی اذهان خلاق در حرفه مشاوره نموده باشد. انشاءالله

دکتر یحیی قاندي

دانشیار دانشگاه خوارزمی

